

стською методологією стосовно, зокрема, розуміння злочинності та її проявів, особи злочинця призвело до нероздільного панування соціального детермінізму, тобто жорстокої залежності останніх від соціуму. При цьому ігноруються духовні, психологічні, генетичні, біологічні явища і процеси людського буття. Спираючись на соціологічні методи дослідження злочинності і особи злочинця, ледве чи можливо пояснити, а тим більше результативно запобіжно впливати на такі її прояви як сімейне насильство, тероризм, серійні вбивства, особливу жорстокість, педофілію, бродяжництво, сексуальні збочення, злочинність неповнолітніх та ін. Водночас, не слід удаватися до крайнощів – генетичного детермінізму, який, по суті, відкидає фундаментальну основу етики – свободу волі людини, що є наріжним каменем відповідальності людини за свої дії (Ю.Е. Пудовочкин. Криминологические проблемы в современной социально-политической и философской литературе. – М.: Юрлитинформ, 2011. – С. 127).

4. *Розширення законодавчо закріплених можливостей у конкретних життєвих ситуаціях прийняття правомірного рішення.* Особливо це стосується атомної енергетики, винаходів, нових технологій, космосу, екології тощо. Криминологічними дослідженнями встановлено, що у різних випадках суб'єкт має неоднакові можливості вибору правомірного варіанту поведінки. Зокрема, на поведінку людини у проблемній ситуації можуть впливати стан здоров'я, емоційна збудженість, наявність стресового стану, психічний тиск з боку оточення тощо. Поки що кримінальний закон недостатньо ефективно забезпечує вибір правомірної поведінки.

5. *Оновлення інформаційно-технологічного забезпечення доступу громадян до правосуддя.* Суть проблеми – у гарантії правозахищеності. Їй перешкоджає не тільки приховування злочинів від реєстрації, скільки впевненість громадян у тому, що система юстиції в принципі не здатна цю правозахищеність забезпечити. Швидкість реагування правоохоронних органів на звернення до них громадян – запорука підвищення запобіжної функції кримінального законодавства.

О.П. Горох,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевих правових наук
(Національний університет
«Киево-Могилянська академія»)

ВИДИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМИ КОДЕКСАМИ ДЕЯКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Дослідження кримінально-правових норм зарубіжного законодавства має неабияке значення для адекватного розуміння і визначення перспектив розвитку вітчизняного кримінального права. У цьому контексті вартий уваги законодавчий досвід деяких європейських держав щодо врегулювання питань звільнення від покарання.

Норми звільнення від покарання передбачені у кримінальному законодавстві більшості європейських держав. Однак для нас становить науковий інтерес те, як вирішуються аналізовані питання у загальних частинах кримінальних кодексів пострадянських країн (Латвія, Литва, Естонія, Молдова)¹ та інших держав Європи (Австрія, Болгарія, Голландія, Данія, Іспанія, Польща, Німеччина, Норвегія, Франція, Швейцарія, Швеція).

1. Звільнення від покарання за кримінальними кодексами пострадянських держав (Латвія, Литва, Естонія, Молдова). У кримінальних кодексах цих пострадянських держав види звільнення від покарання закріплені в самостійних главах загальних частин цих кодексів. При цьому оригінальністю молдавського законодавця є те, що він визначив поняття «звільнення від покарання».

Серед видів звільнення від покарання, передбачені кодексами зазначених держав, є такі: звільнення від покарання

¹ Про види звільнення від покарання, передбачені кримінальними кодексами держав-учасниць СНД, мною буде доповідатися на міжнародній науково-практичній конференції «10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн» (м. Харків, 13–14 жовтня 2011 року).

у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку суду; умовно-дострокове звільнення від покарання; звільнення від подальшого відбування покарання у зв'язку з психічною хворобою; звільнення від подальшого відбування покарання у зв'язку з іншою тяжкою (не психічною) хворобою; звільнення від покарання неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Умовне засудження передбачене у всіх (за винятком Литви) аналізованих кримінальних кодексах. При цьому КК Латвії містить також норму, що передбачає підстави для застосування умовного засудження для неповнолітніх (ст. 67). Натомість, у КК Естонії передбачено підстави для застосування умовного звільнення від покарання із встановленням контролю за поведінкою засудженого (ст. 74).

За КК Литви замість норм про умовне засудження передбачені норми про відтермінування виконання покарання штрафом, арештом або позбавленням волі (ст. 75), а також про застосування таких норм щодо неповнолітнього (ст. 92 КК).

Неповторним є досвід латвійського законотворення щодо передбачення можливості звільнення від покарання: у зв'язку з малозначністю діяння (ч. 1 ст. 58, ч. 3 ст. 59 КК); досягненням мирової угоди з потерпілим чи його представником (ч. 2 ст. 58, ч. 3 ст. 59 КК); особи, яка надала суттєву допомогу в розкритті вчиненого організованою групою тяжкого чи особливо тяжкого злочину (ч. 3 ст. 58, ч. 3 ст. 59 КК), а також щодо звільнення від відбування покарання особи, яка вчинила кримінальний проступок на ґрунті алкоголізму, наркоманії чи токсикоманії, якщо ця особа погодилася лікуватися від цих захворювань (ч. 4 ст. 59).

Особливістю Кримінального кодексу Молдови є те, що у ньому містяться норми про звільнення від покарання *внаслідок зміни обстановки* (ст. 94), про відстрочку відбування покарання вагітним жінкам та жінкам, що мають дітей у віці до 8-ми років (ст. 96), а також про звільнення від відбування покарання військовослужбовця, який захворів на хворобу, що робить його непридатним до військової служби (ч. 3 ст. 95).

Кримінальні кодекси Литви (ст. 94) та Молдови (ст. 91) містять окремі норми про умовно-дострокове звільнення від відбу-

вання покарання неповнолітніх. Амністія та помилування, як види звільнення від покарання, також містяться лише у кримінальних кодексах цих держав – ст.ст. 78, 79 та ст.ст. 107, 108 відповідно.

Можливість заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням передбачена (із певними особливостями) у всіх пострадянських державах, кримінальне законодавство яких нами аналізується. Так, специфікою латвійського кодексу (ст. 60) є те, що пом'якшення покарання можливо лише у виключних випадках (якщо засуджений допоміг розкрити вчинений організованою групою тяжкий чи особливо тяжкий злочин). Особливістю естонського законодавства є те, що призначене засудженому покарання у виді тюремного ув'язнення на строк до 2-ох років може бути замінено лише суспільно корисною працею (ст. 69). Норми литовського (ст. 77) та молдавського (ст. 92) кодексів про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням за своїм змістом схожі на положення українського законодавства, що врегульовує аналізоване питання (ст. 82). У молдавському кодексі підставою для заміни невідбутої частини покарання більш м'яким визначено також захворювання військовослужбовця, що робить його непридатним до військової служби та відбування призначеного покарання (ч. 3 ст. 95) та досягнення восьмирічного віку дитиною жінки, щодо якою суд застосував відстрочку відбування покарання (п. б ч. 3 ст. 96).

2. Звільнення від покарання за кримінальними кодексами інших держав Європи (Австрія, Болгарія, Голландія, Данія, Іспанія, Норвегія, Німеччина, Польща, Франція, Швейцарія, Швеція). У законодавстві зазначених держав Європи кількість видів звільнення від покарання є незначною. Так, за кримінальними кодексами майже всіх цих європейських держав до видів звільнення від покарання належать лише звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (за виключенням Данії) та умовно-дострокове звільнення від подальшого відбування покарання (за виключенням Норвегії та Франції).

Умовне засудження передбачене у кримінальних кодексах Австрії (§ 43, 43 а, 44, 45), Болгарії (ст. 66), Швейцарії (ст. 40), Німеччини (§ 56, 59b), Швеції (ст. 1-3 Гл. 27). При цьому у КК Швейцарії окремо встановлені умови застосування

умовного засудження щодо неповнолітніх (ст. 96). Натомість шведський кодекс передбачає також пробацію як вид звільнення від покарання (Глава 28).

За кодексами Голландії (ст. 14b, 77 у), Данії (§ 56), Іспанії (ст. 80), Норвегії (§ 52), Польщі (ст. 69), Франції (ст. 132-29, 132-40) передбачена можливість відстрочки виконання вироку суду. Вартий при цьому уваги законодавчий досвід Данії (§ 62) та Франції (ст. 132-54) – у цих державах суд як умову відстрочки виконання вироку може визначити виконання за-судженим громадських робіт.

Оригінальним видається законодавство Голландії, де передбачено звільнення від покарання у зв'язку з невеликою тяжкістю правопорушення, суспільною небезпекою особи злочинця та у зв'язку з іншими обставинами вчиненого злочину (ст. 9а).

Окремо слід виділити положення кодексів Швейцарії (ст. 66 bis) та Німеччини (§ 60), в яких передбачена можливість звільнення від покарання особи, для якої наслідки вчиненого діяння є настільки тяжкими, що застосування покарання не досягло б позитивного результату. Водночас оригінальністю польського законодавства є те, що в ньому передбачено можливість умовного припинення кримінального переслідування (ст. 66).

За КК Іспанії звільняється від покарання особа, яка під час вчинення злочину мала психічне відхилення або порушення (п. 1 ст. 21, ст. 101); перебувала у стані «сильного алкогольного отруєння, під впливом токсичних або одурманюючих наркотичних засобів, психотропних речовин і не мала наміру вчинити злочин або не передбачала і не могла передбачати можливості його вчинення, а також перебувала під впливом синдрому абстиненції (п. 2 ст. 21, ст. 102); страждає психічними розладами з народження або з дитинства (п. 3 ст. 21, ст. 103). Звільнення від покарання у зв'язку з психічною хворобою (ст. 43), а також у зв'язку з іншою тяжкою (не психічною) хворобою (ст. 40) встановлено і в КК Швейцарії.

Звільнення від покарання неповнолітніх із застосуванням примусових заходів виховного характеру передбачають лише кримінальні кодекси Болгарії (ст. 61), Голландії (статті 77b, 77 c), Швейцарії (статті 84, 85, 91-93, 93 bis, 93 ter, 94, 100, 100 bis, 100 ter) і Швеції (Глава 31).

Амністія як вид звільнення від покарання встановлена лише кримінальними кодексами Болгарії (ст. 83) та Франції (ст.ст. 133-9, 133-10), а помилювання – кодексами Болгарії (ст. 74), Іспанії (п. 3 ст. 130), Норвегії та Франції (ст. 133-7).

Вважаємо, що позитивний законодавчий досвід окремих європейських держав щодо врегулювання питань про звільнення від покарання потребує належної оцінки при вдосконаленні відповідних положень вітчизняного Кримінального кодексу.

О.П. Горпинюк,

викладач кафедри

кримінально-правових дисциплін

(Львівський державний університет

внутрішніх справ)

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ» У ПОСЯГАННЯХ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПРИВАТНОСТІ

Поняття «порушення таємниці кореспонденції» характеризує діяння – ознаку об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 163 КК України. Під порушенням звичайно розуміють перешкоджання нормальному стану, розвитку чогонебудь, невиконання, недотримання покладених обов'язків [1, с. 343]. Водночас, з кримінально-правової точки зору необхідно чітко знати, які діяння охоплюються відповідним поняттям.

Здебільшого злочин, передбачений ст. 163 КК України, вчиняють шляхом активної поведінки. До таких дій відносять: перлюстрацію особистої кореспонденції (розпечатування й перегляд поштової кореспонденції без відома адресата), ознайомлення зі змістом телеграм, електронної пошти, підслуховування телефонних переговорів, повідомлення сторонніх осіб про факти листування, телефонної розмови, телеграфного чи іншого повідомлення тощо. «Порушення» утворюють дії з ознайомлення зі змістом кореспонденції без згоди особи,